

नेपाली साहित्यमा धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठानको
योगदान

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्काय, वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली विभागअन्तर्गतको (एम.ए) स्नातकोत्तर
तह/द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनको लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

डिल्लीराम सापकोटा

त्रि.वि. दर्ता नं. -३७६९४/९३

अनुक्रमाङ्क-१९०१८६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली विभाग,

भरतपुर, चितवन

२०६७

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

नेपाली साहित्यमा धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठान को योगदान शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली विषय स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र डिल्लीराम सापकोटाले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । यस शोधकार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र मूल्याङ्कनका लागि विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....
दामोदर रिजाल

(सहप्राध्यापक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली विभाग

भरतपुर, चितवन

मिति : २०६८/४/८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा समाजशास्त्र सङ्काय,
वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली विभाग
भरतपुर, चितवन

स्वीकृति- पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस भरतपुर, चितवनका शोधार्थी डिल्लीराम सापकोटाले नेपाली स्नातकोत्तर तह (एम.ए.) दसौँ पत्रको प्रयोजनको निम्ति प्रस्तुत गरेको नेपाली साहित्यमा धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठानको योगदान शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

डा. नारायणप्रसाद खनाल

.....

प्राध्यापक तथा विभागीय प्रमुख

हस्ताक्षर

श्री दामोदर रिजाल

.....

सहप्राध्यापक तथा शोधनिर्देशक

हस्ताक्षर

श्री गोविन्दराज विनोदी

.....

बाह्य परीक्षक तथा सहप्राध्यापक

हस्ताक्षर

मिति : २०६८/०९/०७

कृतज्ञताज्ञापन

नेपाली साहित्यमा धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठान योगदान शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु सहप्राध्यापक दामोदर रिजालका कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । यसको तयारीको क्रममा प्राध्यापन तथा विविध व्यवहारिक कार्यको व्यस्तताबीच पनि मलाई आफ्नो अमूल्य समय दिई शोधकार्यमा अभिप्रेरित गर्नुका साथै सचेत र सजग गराउँदै निरन्तरता प्रदान गरी प्रस्तुत शोधपत्रलाई यस रूपमा ल्याउन समुचित मार्ग निर्देशन गर्नुहुने शोधनिर्देशक श्रद्धेय गुरुप्रति सर्वप्रथम हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

शोधप्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृत प्रदान गरी शोधपत्र लेख्ने सुअवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. नारायणप्रसाद खनालप्रति म कृतज्ञ छु । त्यसैगरी शोधपत्रको तयारीका क्रममा सहयोग, सुझाव र प्रेरणा दिनुहुने नेपाली विभागका आदरणीय गुरुहरुप्रति आभार प्रकट गर्दछु । यसै क्रममा संस्थाका संरक्षक काजीरोशन, प्रेम छोटा, श्याम श्रेष्ठका साथै अन्य मित्रहरुप्रति पनि म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधकार्यका लागि आवश्यक पुस्तक तथा पत्रपत्रिका सरल र सहज रूपमा उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठान परिवारलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

त्यसै गरी शोधकार्यका लागि आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने तिलकप्रसाद कंडेल, कमला शर्मा, सहायकप्रशासकहरु शिव प्रसाद पोखेल, विजय पण्डित लगायत अन्य सहयोगी मित्रहरु र मेरो परिवार एवम् नातेदारहरुलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै मलाई सधैं पढ्न प्रेरणा र हौसला प्रदान गर्ने जीवन साथी शान्ता सापकोटा, छोरी गीता सापकोटा, छोरा गोकुल सापकोटा र सुरज सापकोटाप्रति आभारी छु । अन्त्यमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस नेपाली विभागसमक्ष पेश गर्दछु ।

डिल्लीराम सापकोटा

त्रि.वि. दर्ता नं.-३७६९४/९३

अनुक्रमाङ्क-१९०१८६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

वीरेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली विभाग,

भरतपुर, चितवन

२०६७/१२/३०

विषयसूची

शोधनिर्देशकको मन्तव्य
स्वीकृति-पत्र
कृतज्ञताज्ञापन
विषयसूची
सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

परिच्छेद एक :परिचय

१.१ शोधशीर्षक	1
१.२ शोधकार्यको प्रयोजन	1
१.३ समस्याकथन	1
१.४ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा	2
१.६ शोधकार्यको औचित्य	5
1.7 zfi\sfosf]; ldfi g	5
1.8 zfi\j lw	5
1.9 zfi\kqsf]?kr}f	6

परिच्छेद दुई :

नेपाली साहित्यमा धवलागिरि अञ्चलको स्थान

२.१ धवलागिरि अञ्चलको सङ्क्षिप्त परिचय	7
२.१.१ पृष्ठभूमि	७
२.१.२ धवलागिरि अञ्चल एक परिचय	८
२.२ नेपाली साहित्यको कालखण्डमा धवलागिरि अञ्चलको साहित्यिक योगदान	११
२.२.१ पृष्ठभूमि काल (सुरुदेखि वि.सं. १८२५ सम्म)	१३
२.२.२ प्राथमिक काल (वि.सं. १८२६ देखि १९३९)	१५
२.२.३ माध्यमिक काल (वि.सं.१९४० देखि १९७४)	१८
२.२.४ आधुनिककाल (वि.सं. १९७५ देखि हालसम्म)	२१
२.२.५ निष्कर्ष	२७

परिच्छेद तीन :

नेपालमा पुरस्कारको ऐतिहासिक परम्परा र परिवेशमा

'धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठान'

३.१ नेपालमा पुरस्कारको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	28
३.२ तत्कालीन परिवेश, धवलागिरीको संस्थागत परम्परा	31
3.2.1 परिवेश र धवलागिरिको संस्थागत परम्परा	३१
३.२.२ धवलागिरी साहित्य प्रतिष्ठान स्थापनाको प्रयास र जन्म	33
3.2.3	34
3.2.4 (पुँजी)	३५
३.२.५ प्रतिष्ठानको पुरस्कार, प्रावधान र विस्तार	३७
३.२.६ धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठान र काजीरोशन साहित्य पुरस्कार	३८
३.२.७ पुरस्कारको क्षेत्र विस्तार	३९
३.२.८ पुरस्कारको समयावधि परिवर्तन	४०
३.२.९ प्रतिष्ठानको संस्थापक अध्यक्ष काजीरोशनको संक्षिप्त परिचय	४०
३.२.१० प्रतिष्ठानका संस्थापक सदस्य श्याम श्रेष्ठको संक्षिप्त परिचय	४३
३.२.११ प्रतिष्ठानको सदस्यता, प्रबन्ध समितिको स्वरूप र संरक्षकहरु	४४
३.२.११.१ साधारण सभा सदस्य	४४
३.२.११.२ प्रबन्धसमिति सदस्ये	४६
३.२.११.३ संस्थापक	४८
३.२.११.४ संरक्षकहरु	४८
३.२.१२ प्रतिष्ठानलाई प्राप्त पुरस्कार एवम् सम्मान	४८

परिच्छेद चार :

धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठानबाट सञ्चालित

विविध रचनात्मक गतिविधिको मूल्याङ्कन

४.१. धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठानबाट सञ्चालित विविध रचनात्मक	
साहित्यिक गतिविधि	५०
4.1.1 ; flxTo kj fx	50
4.1.1.1 dfl; s ; flxltos ufj&l	51
4.1.1.2 ofqf cf`g}परिवेश	५३
४.१.२ कविगोष्ठी	५५
४.१.३ जन्मजयन्ती	५६
४.१.३.१ वृक्षरोपण र भानुकुञ्ज निर्माण	५९
४.१.३.२ स्थलगत चित्र एवम् कविता लेखन	६०
४.१.४ साहित्यिक भेटघाट	६१
४.१.५ स्मृति सभा	६२
४.१.६ शोक सभा	६३
४.१.७ पुस्तक विमोचन	६४
४.१.८ स्मृति प्रकाशन	६६
४.१.८.१ प्रकाशन	६८
४.१.८.२ एकल रचना बाचन	६८
४.१.९ धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठानबाट प्रकाशित कृतिहरुको सूची	७०
४.२ धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठानद्वारा पुरस्कृत कृतिहरुको सर्वेक्षणात्मक अध्ययन	७२
४.२.१ बानियाँ कान्छाको अटेरी चल्लो	७२
४.२.१.१ विषयप्रवेश	७२
४.२.१.२ निष्कर्ष	७२
४.२.२ अविनास श्रेष्ठको अनुभूति यात्रामा	७३
४.२.२.१ विषय प्रवेश	७३

४.२.२.२ निष्कर्ष	७४
४.२.३ विष्णुप्रसाद शर्मा 'मैत्रेय' को बाग्लुङको ऐतिहासिक रुपरेखा	७४
४.२.३.१ विषयप्रवेश	७५
४.२.३.२ निष्कर्ष	७५
४.२.४ साधना प्रतीक्षाको रगतका दुई रङ्ग	७६
४.२.४.१ विषयप्रवेश	७६
४.२.४.२ निष्कर्ष	७६
४.२.५ इन्द्रकुमार श्रेष्ठ 'सरित' को जस्केलाबाट चियाउने सूर्य	७७
४.२.५.१ विषयप्रवेश	७७
४.२.५.२ निष्कर्ष	७७
४.२.६ हरिप्रसाद भण्डारीको अस्वीकृत कथाहरु	७८
४.२.६.१ विषयप्रवेश	७८
४.२.६.२ निष्कर्ष	७९
४.२.७ जगतबहादुर जोशीको डम्बरेको टालो	७९
४.२.७.१ विषयप्रवेश	७९
४.२.७.२ निष्कर्ष	८१
४.२.८ कृष्ण उदासीको युद्धपिरामिड	८२
४.२.८.१ विषयप्रवेश	८२
४.२.८.२ निष्कर्ष	८३
४.२.९ मातृका पोखरेलको अनुहारहरु	८३
४.२.९.१ विषयप्रवेश	८३
४.२.९.२ निष्कर्ष	८४
४.३ मूल्याङ्कन	८४

परिच्छेद पाँच

उपसंहार

८८

सन्दर्भसामग्रीसूची